

Pr. Stefanos Alexopoulos

RUGÂNDU-MĂ ÎN TIMP CE SE ROAGĂ:

A UNICĂ RÂNDUIALĂ A SFINTEI ÎMPĂRTĂȘIRI

[În original: *“Praying while Praying: A Unique Office of Holy Communion”* in Steven Hawkes Teeple, Basilius J. Groen and Stefanos Alexopoulos (eds.), *Studies on the Liturgies of the Christian East, Eastern Christian Studies, Vol. 18* (Leuven: Peeters Publishers, 2013) 1-9., disponibil pe www.academia.edu]

Introducere

„Rânduiala Sfintei Împărtășiri” este o antologie de rugăciuni particulare de pregătire și mulțumire pentru împărtășire¹. Astăzi „Rânduiala Sfintei Împărtășiri” se găsește în anexa Ceaslovului (Ὁρολόγιον)², în cărți de rugăciune destinate uzului particular și, în cele din urmă, în Liturghier (Ἱερατικόν)³. Conform acestora, „Rânduiala Sfintei Împărtășiri” este împărțită în felul următor:

(1) În ajunul zilei în care cineva se împărtășește, canonul este citit în cadrul Pavcerniței, după recitarea Crezului;

(2) În ziua în care cineva se împărtășește, se zic psalmi și zece rugăciuni în cadrul rugăciunilor personale de dimineață;

(3) Când sosește timpul împărtășirii sau, mai precis, „mergând spre împărtășire”, se zic stihuri, tropare și o rugăciune.

(4) După împărtășire (ideal după sfârșitul Liturghiei) se spune mulțumirea.

Cu toate că există tendința de a amesteca slujba particulară a „Rânduiei Sfintei Împărtășiri” cu rugăciunea publică, observăm că, în general, distincția este asigurată. Majoritatea rugăciunilor sunt spuse în contextul rugăciunii particulare de acasă, și doar rugăciunile de împărtășire au intrat în paralel cu cultul comun (public) citite de preot în tăcere înainte de primirea împărtășirii, și în unele comunități, recitate de citeț și/sau de popor la chinonic.

Totuși, uneori, în practica monahală a Sfântului Munte, „Rânduiala Sfintei Împărtășiri” intră în rugăciunea publică. În acest caz, părțile 1-2 (fără rugăciunea a

¹ Pentru originea și istoria acestor rugăciuni vezi Stefanos ALEXOPOULOS and Annewies VAN DEN HOEK, *The Endicott Scroll and Its Place in the History of Private Communion Prayers*, *Dumbarton Oaks Papers* 60 (2006), pp. 145-188, on pp. 163-167. Vezi și Robert TAFT, *A History of the Liturgy of St. John Chrysostom*, Vol. VI: *The Communion, Thanksgiving, and Concluding Rites*, *Orientalia Christiana Analecta* 281 (Roma, 2008), pp. 159-162.

² *Ὁρολόγιον τὸ Μέγα* (Atena, 1998), pp. 505-521.

³ *Ἱερατικόν* (Atena, 2004), pp. 241-257 (părțile 1 și 2 fără a zecea rugăciune), 140-141 (rugăciunea a zecea plus partea 3, în contextul împărtășirii clerului - vezi TAFT, *The Communion, Thanksgiving, and Concluding Rites* (vezi n. 1), pp. 149-188) - și pp. 257-262 (partea 4).

zecea) sunt inserate în cadrul Utreniei după Catismele Psaltirii⁴. Aici „Rânduiala Sfintei Împărtășiri” întrerupe curgerea slujbei și este inserție în celebrarea comună și în structura Utreniei. Cu alte cuvinte, rugăciunea publică este întreruptă de o rugăciune particulară recitată în mod comun.

Ipoteza: „Nichita Stithatul”

Ideea „Rânduiei Sfintei Împărtășiri” o întâlnim pentru prima dată în *“Scurtă concluzie despre slujba ceasurilor din zi și din noapte (Υποτύπωσης Εύσύννοπος τοῦ Ἡμερονυκτίου τῆς Ἀκολουθίας τῶν Ὁρῶν)”*. *Υποτύπωσης* (Υποτύπωσης) lui Nichita Stithatul se găsește în manuscrisul Bodleian Clarke 2, s. 13, fol. 193v-204v și a fost discutat pentru prima dată de Dirk Krausmüller într-un articol din 1997⁵. De atunci, textul *Υποτύπωσης*-ului a fost disponibil într-o disertație nepublicată a lui Georgi Parpulov, *“Toward a History of Byzantine Psalter”*⁶. Oricum Slujba unică a Sfintei Împărtășiri conținută în acest *Υποτύπωσης* nu a atras atenția cercetătorilor.

Nichita Stithatul (1005? – 1090) a fost ucenic, biograf și editor al lucrărilor Sfântului Simeon Noul Teolog, și a devenit starețul celebrei mănăstiri Studion din Constantinopol spre sfârșitul vieții sale⁷. *Υποτύπωσης*-ul datează din ultimii ani ai vieții lui Nichita și este scris ca un testament. Specificul acestuia constă în faptul că nu vizează rugăciunea și viața comună a monahilor, ci, în special, viața și rugăciunea individuală⁸.

Ceea ce prezintă un interes deosebit pentru subiectul nostru este fragmentul din *Υποτύπωσης* care apare sub titlul „Despre Împărtășire (Περί Μεταλήψεως)” unde găsim ample îndrumări despre pregătirea și mergerea unui monah spre împărtășire și despre mulțumirea de după împărtășire. Aceste îndrumări reprezintă aproximativ o cincime din *Υποτύπωσης*, iar detaliile oferite ne conduc la ipoteza că Stithatul introduce o nouă practică.

Pregătirea preliminară pentru comuniune începe cu finalizarea penitenței (εἰ δὲ πεπλήρωκας τὸν χρόνον τῆς μετανοίας καὶ ἀποκοπῆ τελεία τῶν κανῶν), permisiunea părintelui spiritual (καὶ τῆς εὐχῆς ἡξιωθεὶς τῆς ἀπολύσεως τοῦ δεσμήσαντός σε πατρός) și integrarea monahului în grupul monahilor ce se împărtășesc (καὶ μεταλαμβάνειν ἡρξου τῶν μυτηρίων ἀπακατασταθεὶς ἐν τῷ χορῷ τῶν ἁγίων ἀδελφῶν). Aceasta include participarea la curățirea personală (ἐαυτὸν εὐτρεπίζειν), disciplină alimentară

⁴ *Ἱερατικόν*, p. 241, nt. 99: Ἐν Ἀγίῳ Ὁρει ἡ ἀκολουθία τῆς θείας Ματαλήψεως παρεμβάλλεται συνήθως εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθρου ὡς ἐξῆς · Μετὰ τὴν στιχολογίαν τῶν καθισμάτων τοῦ Ψαλτιρίου εὐλογήσαντος τοῦ ἱερέως λέγεται τὸ Τρισάγιον κ.τ.λ. τὸ Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ ὁ Ν' Ψαλμὸς καὶ ἀναγινώσκειται ὁ κανὼν. Εἶτα πάλιν Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ οἱ Ψαλμοὶ κβ', κγ', καὶ ριε', τὰ τροπάρια καὶ αἱ εὐχαὶ μέχρι τῆς Θ'. Μετὰ δὲ τὰς εὐχὰς ὁ προεστῶς (ἢ ὁ ἱερεὺς) ἀναγινώσκει τὴν συγχωρητικὴν εὐχὴν Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος καὶ συνεχίζεται ἡ ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου.

⁵ Dirk KRAUSMÜLLER, *Private vs Communal: Niketas Stethatos Hypotyposis for Stoudios, and Patterns of Worship in Eleventh-Century Byzantine Monasteries*, în *Work and Wor-ship at the Theotokos Evergetis 1050-1200*, ed. Margaret MULLETT și Anthony KIRBY, *Belfast Byzantine Texts and Translations* 6.2 (Belfast, 1997), pp. 309-328.

⁶ Georgi PARPULOV, *Toward a History of Byzantine Psalters*, disertație nepublicată (Chicago, 2004), Appendix E3, 444-492.

⁷ *Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 3:1955-1956.

⁸ KRAUSMÜLLER, *Private vs Communal* (vezi n. 5), pp. 310-312.

(μήτε δείπνω χρᾶσθαι μήτε οἴνου πολυποσίαν), rugăciune cu lacrimi și priveghere de noapte (μετὰ δακρῦων εὐχὴν τὴν συνήθην καὶ ἀγρυπνίαν διανυκτερεύειν)⁹.

Pregătirea pentru împărtășire începe cu intrarea monahului în biserică și ocuparea locului obișnuit (καὶ πρὸς τὸν καιρὸν τῆς ἱερᾶς θυσίας ἐλθὼν, στῆθι ἀμερτεωρίστως καὶ ἀμετακινήτος ἐν ᾧ τόπῳ τῆς ἐκκλησίας εἴωθας ἴστασθαι). Accentul este clar asupra lui însuși (προσέχων ἑαυτὸν μόνῳ)¹⁰.

Punctul de plecare, adică momentul începutului recitării particulare a „Rânduiei Sfintei Împărtășiri” este imnul Heruvic, când monahul începe să spună Trisaghionul și psalmii 115, 114 și 117 (καὶ ἀπὸ τοῦ Χερουβικοῦ ποιῶ τούτους δὴ τοὺς ψαλμούς...)¹¹ și patru rugăciuni: primele trei rugăciuni marcate ca „pentru vrājmași” (τὰς εὐχὰς ὑπὲρ ἐχθρῶν) și a patra marcată drept „rugăciune a împărtășirii” (Εὐχὴ τῆς μεταλήψεως).

(1) Εὐσπλαχνε, μακρόθυμε, ἀνεξίκακε, ἀναμάρτητε καὶ ἀμνησίκακε Κύριε, ὁ μετανοῦν ἐπὶ κακίαις ἀνθρώπων, ἢ μὴ θέλων τὸν θάνατον...¹²

(2) Δέσποτα Κύριε, ὁ Θεὸς μου, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας...¹³ (=1.1)¹⁴

(3) Οὐκ ἐσμέν ἱκανοί, Δέσποτα Κύριε Θεέ, ἵνα εἰσέλθῃς ὑπὸ τὴν στέγην τῶν ἡμετέρων ψυχῶν...¹⁵ (=1.4)

(4) Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ μονογενὴς καὶ λόγος τοῦ ζῶντος καὶ ἀθανάτου Πατρός...¹⁶

Sunt urmate liniile directe privind poziția corporală și atitudinea mentală¹⁷, acoperind timpul rămas până la Rugăciunea Domnească – următorul punct de cotitură. După Rugăciunea Domnească acesta îngenunchează pentru *înălțarea [Agnețului]* și zice următoarea rugăciune pe care toți o vor spune în particular în timpul săvârșirii Dumnezeieștii Liturghii (ταύτην καθ' ἑαυτὸν λεγέ τὴν εὐχὴν, ἣν παντὶ καιρῷ τῆς θείας τελομένης λειτουργίας ἅπαντες λέγειν ὀφείλομεν)¹⁸:

(5) Βοηθός μοι γενοῦ, Δέσποτα τῶν ἀπάντων, Χριστέ, ὑπεράσπισον τῆς ἐμῆ ψυχῆς τε καὶ ἀσθενείας¹⁹ (=1.15)

În cele din urmă, după înălțarea [Agnețului] și „Unul Sfânt”, monahul își ridică mâinile și cu lacrimi recită psalmul 29²⁰.

⁹ P ARPULOV, *Toward a History* (vezi n. 6), pp. 456-457, rândurile 275-289.

¹⁰ Ibid., rândurile 289-291.

¹¹ Ibid., rândurile 291-295.

¹² Se prevăd începutul și concluzia. Ibid., rândurile 296-298.

¹³ Întreaga rugăciune prevăzută. Ibid., pp. 457-459, rândurile 299-341.

¹⁴ Numerele se referă la lista rugăciunilor „Rânduiei Sfintei Împărtășiri” în ALEXOPOULOS și VAN DEN HOEK, *The Endicott Scroll* (vezi n. 1), pp. 180-183.

¹⁵ Întreaga rugăciune prevăzută. P ARPULOV, *Toward a History* (vezi n. 6), pp. 459-460, rândurile 342-354.

¹⁶ Întreaga rugăciune prevăzută. Ibid., pp. 460-462, rândurile 355-396.

¹⁷ Ταῦτα οὖν τελεύσας τὰς εὐχὰς ἴστασο προσέχων ἐν φόβῳ, κάτω μὲν ἔχων τὸ ὄμμα καὶ εὐλαβούμενος ἀπὸ τῶν θείων, ἄνω δὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν ἐκείθεν τὸν ἔλεον ἐκκαλούμενος. Ibid., p. 462, rândurile 397-399.

¹⁸ Ibid., p. 462, rândurile 400-403.

¹⁹ Întreaga rugăciune prevăzută. Ibid., pp. 462-463, rândurile 404-414.

²⁰ Τοῦ ἱερέως δὲ τὸν ἄρτον ὑψωθέντος καὶ τοῦ λαοῦ τὸ εἶς ἅγιος εἰπόντος, ὑψωσον τὰς χεῖρας ἄνω καὶ μετὰ δακρῦων εἰπέ πρὸς τὸν Θεὸν τὸν κθ' ψαλμόν, τὸ Ὑψώσω σε, Κύριε, ὅτι ὑπέλαβες με.

În acest moment ne deplasăm spre a doua parte, pregătirea finală pentru împărtășire. În timp ce se pregătește spre primirea împărtășirii, monahul este învățat să cânte psalmul 22. Dacă îl termină înainte de primirea împărtășirii, îl va repeta, adăugând cei trei psalmi indicați mai înainte (114, 115, 117)²¹.

Mulțumirea ce urmează împărtășirii poate fi împărțită în două părți după loc și timp: în biserică, imediat după împărtășire, și în incinta mănăstirii (trapeză, chilie) după sfârșitul slujbei. Imediat după primirea împărtășirii monahul ce se împărtășește spune *Amin* și bine-cunoscuta rugăciune:

(6) [*Cred, (Doamne,) și mărturisesc...*] Πιστεύω καὶ ὁμολογῶ ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος... (=1.10)²²

După care îi urmează alte rugăciuni sub titlul: Μετὰ τὴν Μετάληψιν²³ (După împărtășire):

(7) Εὐχαριστῶ σοι Κύριε ὁ Θεός μου, ὅτι ἠξίωσάς με τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀνάξιον δοῦλον σου...²⁴

(8) Εὐχαριστῶ σοι, τῷ εὐεργέτη καὶ κηδεμόνι τῆς ταπεινῆς ψυχῆς μου...²⁵

(9) Δέσποτα Κύριε, μὴ εἰς κρίμα μοι εἶη τὰ ἅγια ταῦτα...²⁶ (=2.6)

(10) Τὸ σῶμα σου τὸ ἅγιον, Κύριε, καὶ τὸ τίμιον αἷμα σου γένοιτό μοι εἰς ζῶην καὶ ὑγίαν ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος...²⁷ (=3.4)

În a doua parte a mulțumirii, îndrumările sunt prevăzute pentru restul zilei, începând cu atitudinea și disponerea corespunzătoare în trapeza mănăstirii²⁸. Rugăciuni de mulțumire în plus sunt spuse după ce monahul părăsește trapeza și este pe drumul său spre chilie²⁹:

(11) Ὁ Θεὸς ἡμῶν, εὐχαριστοῦμεν σοι καὶ αἰνοῦμεν σε, ὅτι κατηξίωσας ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν [...] σοῦ εἰς διανομὴν καὶ τροφὴν τοῦ ἡμετέρου σώματος...³⁰

Apoi urmează îndrumări pentru restul zilei, incluzând odihna, munca și rugăciunile particulare (inclusiv ceasul IX și Pavecernița în chilie), slujba din biserică (Vecernia) și reguli de alimentare. Nu este clar când mulțumirea pentru împărtășire se termină³¹; mai degrabă ea este integrată în ritmul vieții cotidiene a monahului. Se presupune ideea că

²¹ Καὶ σὺν τῷ ἀπερχόμενος μεταλαβεῖν ψάλλε τὸν κβ', τὸ Κύριος ποιμαίνει. Καὶ ἕως τοῦ μεταλαβεῖν κἂν πληρω(), λέγε πάλιν αὐτούς, ἐπισυνάπτων τούτοις καὶ τοὺς ὀπισθεν τρεῖς ψαλμούς, ἢ(τοι) τὸν ριδ', ριε', καὶ τὸν ριζ'.

²² PAPPULOV, *Toward a History* (vezi n. 6), p. 463, rândurile 421-423.

²³ Ibid., rândul 424.

²⁴ Întreaga rugăciune prevăzută. Ibid., pp. 463-464, rândurile 425-432.

²⁵ Ibid., p. 464, rândurile 433-436.

²⁶ Ibid., rândurile 437-438.

²⁷ Ibid., rândurile 439-440.

²⁸ Ibid., pp. 464-465, rândurile 441-467.

²⁹ ... ἀπολυθεὶς δὲ παρὰ τοῦ ἱερέως καὶ βαδίζων ἐπὶ τὴν κέλλαν σου, ποιεὶ πρὸς Θεὸν εὐχαριστίας ταύτας. Ibid., p. 465, rândurile 468-469.

³⁰ Întreaga rugăciune prevăzută. Ibid., pp. 465-466, rândurile 470-480.

³¹ Aș sugera p. 468, rândul 524 ca o concluzie implicită a mulțumirii, după acest punct nu se face referire la împărtășire în nici o rugăciune. Ibid., pp. 464-465, rândurile 441-467.

întreaga viață a monahului este o continuă mulțumire către Dumnezeu și dispoziție bună ca rezultat al împărtășirii.

Din punct de vedere structural, „Rânduiala Sfintei Împărtășiri” nu conține surprize majore. Diferențele sunt limitate la prezența rugăciunilor împărtășirii neatestatate de manuscrisele „Rânduiei Sfintei Împărtășiri” pe care le-am putut analiza, precum și la continuarea rugăciunilor de mulțumire de-a lungul diverselor activități ale zilei împreună cu îndrumările ce vizează viața de zi cu zi. Procesul pregătirii pentru Sfânta Împărtășire și, în special, mulțumirea de după, este încorporată în rutina zilnică a monahului și influențează toate activitățile sale (viața liturgică, lucrul manual, trapeza, atitudinea, rugăciunea) în grade diferite.

Totuși ceea ce este deosebit de izbitor în acest text și în îndrumările sale este că monahul este dirijat să recite toate rugăciunile predecesoare împărtășirii și rugăciunile de după împărtășire, care sunt rugăciuni private, nu doar în timpul și paralel cu Dumnezeiasca Liturghie, ci și în răstimpul dintre imnul Heruvic și înălțarea [Agnețului], adică inclusiv de-a lungul rugăciunii euharistice! Cu alte cuvinte monahul ce se împărtășește nu participă de fapt la rugăciunea comună centrală a Bisericii; el se roagă în particular, pregătindu-se în particular pentru împărtășire chiar în timpul rugăciunii comune³². Deci, marea parte a rugăciunilor particulare de împărtășire se zice în timpul Dumnezeieștii Liturghii și, în special, în trei momente: imnul Heruvic, Rugăciunea Domnească și înălțarea Agnețului. Toate aceste momente vizibile și perceptibile ale Dumnezeieștii Liturghii sunt ușor identificabile [chiar și de cei mai simpli monahi]. Probabil, acesta este motivul pentru care Nichita Stithatul le întrebuițează ca semne de începere a unei serii de rugăciuni ce sunt în mod clar particulare, simultan cu rugăciunea publică. Și dacă înțelegem că imnul Heruvic și înălțarea Agnețului sunt legate între ele de Anafora, care este rugăciunea centrală și principală a Dumnezeieștii Liturghii, avem de a face cu îndrumări explicite pentru rugăciune particulară în timpul Anaforalei.

Aceasta însă nu este o inovație a Stithatului. Într-o *Diataxă* atribuită Sfântului Sava, întemeietorul mănăstirii Sfântul Sava și Sfântului Theodosie Chinoviarhul, citim:

Εἰ δὲ γίνεται [λειτουργία], ὀφείλεις ἀπέρχεσθαι καὶ ἴστασθαι ἐν τῷ τόπῳ σὺν φόβῳ καὶ συστολῇ ... Καὶ μᾶλλον, ὅτε μεταλαβεῖν βούλει τῶν Θείων μυστηρίων, ψάλλων καθ' ἑαυτὸν ἐν τῷ ἴστασθαι ἐν καταλύξει κατὰ τὸ δηνατὸν τὴν ἀναγεγραμμένην σοι ἀκολουθίαν περὶ αὐτῶν ³³	De se face [Liturghia], dator ești să mergi și să stai în loc cu frică și cu strângere de inimă ... Și în special, când vrei să primești Sfintele Taine, când stai întru căință, cântă pentru tine însuși din toată îndemânarea ta slujba rânduită pentru acestea.
---	--

„Slujba rânduită” menționată mai sus poate fi doar „Rânduiala Sfintei Împărtășiri”. Nu ni se dă textul ei sau o schemă, dar apare a fi cunoscută și evident recitarea acestei

³² O atitudine similară poate fi observată astăzi, conform explicațiilor preoților, unde credinciosul e citește Rânduiala Sfintei Împărtășiri în timpul Dumnezeieștii Liturghii.

³³ PAPPULOV, *Toward a History* (vezi n. 6), pp. 431-443, aici p. 435.

slujbe este făcută când monahul urmează să primească împărtășirea. Important pentru scopul nostru este a nota că „Rânduiala Sfintei Împărtășiri” este rostită aici în mod particular de-a lungul Liturghiei.

Această tradiție continuă în Viața Sfântului Simeon [Noul-Teolog], scrisă de ucenicul său Nichita Stithatul citim:

<p>...τρεις ἑαυτῶ καιροὺς τῆς ἡμέρας εἰς τοῦτο τὸ ἔργον ἐτάξατο ... τὸν τῆς πρωΐας μετὰ τοὺς ὕμνους τοὺς ἑωθινούς · τὸν τῆς ἁγίας ἀναφορᾶς καθ’ ὃν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ σφαγιάζεται καὶ τὸν τῆς ἑσπέρας μετὰ πασᾶν ἄλλην ὕμνολογίαν · ἐν γὰρ τοῖς τρισὶ τούτοις καταμόνας ἰστάμενος εἰς εὐχὴν μόνος μόνω μετὰ δακρῶν προσωμίλει Θεῷ³⁴</p>	<p>De trei ori pe zi [monahul] se dedică pe sine scopului lucrului său... dimineața, după imnele dimineții, la Sfânta Anafora, când Fiul lui Dumnezeu se junghie și după-amiaza, după toată cealaltă imnologie... În timpul acestor trei momente în care stă de unul singur, el vorbește cu Dumnezeu cu lacrimi.</p>
---	--

Cu toate că „Rânduiala Sfintei Împărtășiri” nu este menționată aici, timpul Anaforalei este descris cert ca unul din cele trei momente dedicate rugăciunii personale.

Având în minte direcțiile explicite de mai sus, cum vom înțelege îndrumările de pregătire pentru împărtășire într-un număr de documente bizantine de origine monastică? De menționat doar un exemplu: în Tipicul lui Timothei de la Mănăstirea Maicii Domnului Everghetis (prima ediție: 1054-1079, forma finală 1098-1118³⁵), unde se stabilește că *este permis ca cei ce ar trebui să participe la împărtășire să cânte slujba stabilită pentru participare (τὴν τετυπωμένην ἐπὶ τῆ μεταλήψει ψάλλειν ἀκολουθίαν), să facă metania cuvenită unul altuia, să dea iertare și astfel cu recunoștință să se împărtășească cu Darurile de viață dătătoare*³⁶.

³⁴ Irénée HAUSHERR, *Un grand mystique byzantine: Vie de Syméon le Nouveau Théologien par Nicétas Stéthatos*, Orientalia Christiana 12 (Roma, 1928), p. 48.

³⁵ Byzantine Monastic Foundation Documents, ed. John THOMAS și Angela CONSTANTINIDES HERO, *Dumbarton Oaks Studies* 35 (Washington, 2000), volumul 2, p. 454 (deci BMFD).

³⁶ BMFD 2:475 (§5). Pentru textul grecesc vezi A. DMITRIEVSKIJ, *Opisanie litugiceskix rukopisej xranjascixsja v bibliotekax pravoslavnago vostoka*, Volumul I (Kiev, 1895), p. 621 (deci DI). Din moment ce această rubrică aparține secțiunii cu regulile sacramentale, ce sunt considerate parte a primei ediții (BMFD 2:467) putem concluziona că această rubrică datează din 1054-1079. Același regulament, făcând uz de Tipicul Everghetis (BMFD 2:653) se găsește în Tipicul împărătesei Irina Komnena pentru Mănăstirea Maicii Domnului Kecharitomene din Constantinopol, datând din 1110-1116 (BMFD 2:649) „Totuși este permis celor care trebuie să ia parte să cânte Rânduia Sfintei Împărtășiri, să facă o metanie simplă unul altuia să-și dea iertarea și apoi să ia parte la elementele de viață dătătoare”. (BMFD 2:687) Aceasta este de asemenea adevărat pentru alt Tipic al tradiției tipiconale everghetine, Tipicul lui Isaac Comneanul pentru Mănăstirea Maicii Domnului Kosmosoteira lângă Vera, datând din 1152 (BMFD 2:782): „Totuși este permis ca cei care trebuiau să ia parte la împărtășire să cânte rânduiala așezate pentru împărtășire, să facă o metanie simplă unul altuia, să-și dea iertarea și, astfel, cu bucurie să ia parte la elementele de viață dătătoare” (BMFD 2:807). Același lucru este valabil și pentru regula lui Ioan de la Mănăstirea Sfântului Ioan Înaintemergătorul Phoberos (prima ediție după 1113, reeditată ca. 1144) (BMFD 3:872; pentru text vezi §11, p. 897). Tipicul lui Leon, episcopul Naupliei, pentru Mănăstirea Maicii Domnului din Areia, datând cca. 1149 (BMFD 3:954) arată că: „Cei ce merg să ia împărtășirea trebuie să cânte rânduiala obligatorie a împărtășirii, conform regulii” (BMFD 3:965, §2). Tipicul lui Athanasie Filanthropul pentru Mănăstirea Sf. Mamas din Constantinopol, datând din Noiembrie 1158 (BMFD 3:973) urmează îndeaproape Tipicului everghetin, reglementând ca „cei ce trebuie să ia parte la împărtășire trebuie în măsura posibilităților să citească mai atent rugăciunile așezate pentru împărtășire, să facă o metanie simplă unul altuia, să-și dea iertarea și, astfel, să ia parte cu recunoștință la elementele de viață dătătoare” (BMFD 3:1016, §32). Tipicul lui Nichifor Mistical pentru Mănăstirea Maicii Domnului Elegmon, datând 1162 (BMFD 3:1042) urmează cuvânt cu cuvânt modelului său de tipic, acela al Mănăstirii Sf. Mamas (BMFD 3:1073 (§32); pentru textul grecesc vezi DI: 748). În final, regula lui Nil, episcopul Tamasiei, pentru Mănăstirea Maicii Domnului din Machairas din Cipru, datând din

Este tentant să citești îndrumările documentelor monastice bizantine avându-i pe Stithatul și Simeon în minte. Atunci, cineva poate interpreta aceste texte ca îndrumând monahul ce se împărtășește să citească sau să cânte „Rânduiala Sfintei Împărtășiri” nu în chilia sa, ci în contextul cultului public unde pocăința de obște va avea loc înainte de primirea împărtășirii precum încă se face în așezămintele monahale³⁷.

Este o „ironie a sorții” faptul că dezvoltarea „Rânduiei Sfintei Împărtășiri” prin înmulțirea rugăciunilor, adăugarea psalmilor și a unui canon, o face dificil de recitat în timpul Dumnezeieștii Liturghii. Poziția sa finală în Ceaslov ca o anexă, unde se găsește azi, și povățuirile explicite despre timpul rostirii fiecărei părți, protejează în cele din urmă atât natura privată a „Rânduiei Sfintei Împărtășiri” cât și natura publică a cultului comun și conferă o soluție la tensiunea dintre cele două³⁸.

*Traducere din engleză: Mihai Răducă,
pentru www.teologie.net*

1210 (BMFD 3:1107), urmând tipicului everghetin reglementează că: „este permis ca cei care vor lua parte la împărtășire să citească mai atent rugăciunile așezate pentru împărtășire, să facă o metanie simplă unul altuia, să-și dea iertarea, și, astfel, cu bucurie să ia parte la elementele de viață dătătoare” (BMFD 3:1134, §39). Vezi și ALEXOPOULOS și VAN DEN HOEK, *The Endicott Scroll* (vezi n. 1), pp. 168-169.

³⁷ Nu trebuie uitat că rugăciunile particulare pentru împărtășire ce-și au originea în textele catehetice ale secolelor al patrulea și al cincilea ce dau direcții explicite despre cum cineva se roagă în privat în contextul cultului public, chiar înainte și imediat după primire. Vezi ALEXOPOULOS and VAN DEN HOEK, *The Endicott Scroll* (vezi n. 1), pp. 163-167, și Robert TAFT, *The Communion, Thanksgiving, and Concluding Rites* (vezi n. 1), pp.159-162.

³⁸ Această tensiunea dintre rugăciunea particulară și publică reflectă o tendință majoră în mediul monahal care acordă prioritate rugăciunii particulare peste cea publică. Faptul că relația și echilibrul dintre rugăciunea particulară și publică este o problemă de îngrijorare pentru mișcarea isihastă, consider că arată mentalitatea unor cercuri monahale care dă prioritate rugăciunii particulare față de cea publică. În excelentul său studiu recent despre rugăciunea particulară și publică, Panaghiotis Skaltsis notează că în textele părinților isihăști preferința monodimensională pentru rugăciunea „Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă pe mine păcătosul” în detrimentul și împotriva rugăciunii publice este criticat. El argumentează că părinții isihăști sugerează că rugăciunea particulară este doar complementară celei publice, care este expresia majoră a rugăciunii Bisericii. Rugăciunea neîncetată este văzută printre ei drept continuarea rugăciunii publice și cultivarea fenomenului ascetic al monahilor. Vezi Panaghiotis SKALTSIS, *Η Παράδοση της Κοινής και της κατ’ Ιδίαν Προσευχής με Ειδική Αναφορά στο Ωρολόγιο του Θηκαρά* (Salonic, 2008), pp. 394-395. Mai târziu Ioannis Fountoulis în legătură cu importanța și prioritatea rugăciunii publice notează: „Η θεία λατρεία συντονίζει την προσευχή και την κατευθύνει εν Πνεύματι Αγίω σε συγκεκριμένα αιτήματα, επί πλέον δε τροφοδοτεί πνευματικά τον πιστό, τον κατηχεί και του διδάσκει τα προς σωτηρία. Ο χριστιανός προσεύχεται κατά τη θεία λατρεία μαζί με όλη την Εκκλησία με τους λόγους των ύμνων και των ευχών και ακροάται τα αναγνώσματα, συμπάλλει και συνεύχεται. Δεν κλείνεται στον εαυτό του, αλλά εξέρχεται από αυτόν για να συναντηθεί με τους αδελφούς του, με τον Κύριο Ιησού Χριστό και δί’αυτού με τον Πατέρα”. (Cultul divin coordonează rugăciunea și, în Duhul Sfânt, o direcționează spre cereri specifice. În plus, el hrănește duhovnicește pe credincios, îl catehizează și îl învață despre mântuire. Creștinul se roagă în timpul cultului dumnezeiesc dimpreună cu întreaga Biserică cu cuvintele imnurilor și rugăciunilor și ascultării lecturilor; participă la cântare și rugăciune. Nu se izolează în sine însuși ci își părăsește sinele pentru a se întâlni cu frații și surorile lui, cu Domnul Iisus Hristos și prin El cu Tatăl). Vezi Ioannis Fountoulis, *Λειτουργική Α΄. Εισαγωγή στη Θεία Λατρεία* (Salonic, 2004*), p. 177.